

GODIZO VAN ASPEL.

X.

Godizo, heer van Aspel en Hengsibach was een bloedverwant van WICHMAN, graaf in Hameland. Aspel was, naar het schijnt, zijne gewone verblijfplaats. Hengsibach of Heimbach ligt aan de Roer tusschen Gemund en Nideck. GODIZO was een zoon van RICHIZO en moet omstreeks het jaar 1010 of 1011 overleden zijn, want zijne weduwe hertrouwde in 1012 met zijn bloedverwant GERARD.

GODIZO was een broeders zoon of neef van WICHMAN en, daar zijn vader RICHIZO heette, niet onwaarschijnlijk verwant aan het Paltsgrafelijk geslacht. Paltsgraaf Ezo toch had eene dochter die den zelfden voorkomenden naam RICHIZA droeg.

Behalve Aspel en Hengsibach bezat GODIZO ook Stralen. De helft van Stralen was later eigendom van BRUNO van Hengsibach, die deze helft afstond aan ANNO aartsbisschop van Keulen vóór het jaar 1064, De andere helft behoorde aan Mevrouw IRMENTRUDIS, die ook hare helft afstond aan genoemden praelaat. Stralen werd toen eene bezitting der abdij van Siegburg.

Zeer waarschijnlijk is het, dat een der dochters van GODIZO Hengsibach verkreeg, waar men later een

graaf RICHIZO met zijn zoon GODFRIED aantreft. Zonderling zou het ten minste zijn, dat, wanneer Hengsibach door de weduwe van GODIZO aan haren tweeden man GERARD is gekomen, in de namen der heeren van Hengsibach haar eersten man zou zijn herdacht.

IRMENTRUDIS was gehuwd aan zekeren graaf RUPERTUS. In eene oorkonde van 25 Mei 1122 vindt men, dat zij en haar man zich hadden meester gemaakt van eene bezitting van de abdij van Werden. Dat goed lag in Eitera, tusschen Rijn, Lek en IJssel en was aan de abdij geschonken door Keizer HENDRIK III, alzoó tusschen 1039 en 1059. Die roof was in 1122 al lang geleden en beide roovers waren dood.

VAN SPAEN dacht, dat het door RUPERTUS en IRMENTRUDIS geroofde goed gelegen was in de Hetter. Daarin vergiste hij zich, even als in de personen der roovers. Het goed zelve heet Zevenaar of Monikhof en is als Monikhof nog heden bij Vianen bekend ¹⁾. Vianen heette vroeger Heelweg. Een bezwaar is, dat de Lek nu noordelijk van Vianen loopt, maar er zijn nog heden sporen van een vroegeren loop der Lek bezuiden die plaats. Een ander Eitera lag bij IJsselstein, wier oudste kerk aldaar zal gestaan hebben.

In 1056 schonk Keizer KOENRAAD II aan den abt van Werden een «praedium in pago Eiteri in comitatu Erimanni», dat zekere «Clericus WALGERUS» hem had opgedragen. De pagus Eitera is derhalve niet eene gou of graafschap maar eene mark, een polder of parochie, gelegen in een graafschap.

GODIZO schijnt een graafschap, behoorende aan de Utrechtsche kerk, bezeten te hebben.

Over Teisterbant kan men het voortreffelijk critische werk van BN VAN SPAEN raadplegen. Hier vindt men in het algemeen volstrekt geen afkeuring van iets wat door dien doorgeleerden man geschreven is. Zijn voorbeeld zal altijd voor het grootste deel onverbeterd blijven. Nu en dan kan men echter door latere nasporingen en ontdekkingen aanvullen. Na WALCHER en HATTO schijnt Teisterbant en andere graafschappen door dezen bezeten, aan ANSFRIED gekomen te zijn, die in 994 bisschop van Utrecht geworden is. Mogelijk was zijne moeder eene dochter van HATTO of OTTO. In de graafschappen werd hij opgevolgd door zijn neef UNROCH, WIRICH of HENDRIK, graaf in Teisterbant en Bodegraven, mogelijk ook in Upgoie. In Bodegraven volgde op dezen, volgens BEKA, GODIZO, die volgens denzelfden tegelijk met UNROCH in 1018 tegen DIRK III, graaf van Holland, sneuvelde.

UNROCH was tegenwoordig bij de begrafenis van bisschop BALDERIK en GODIZO van Aspel moet omstreeks het jaar 1010 of 1011 gestorven zijn. Mogelijk zijn beiden wel tegelijkertijd gesneuveld, maar dan tegen de Noormannen 2).

In Bodegraven, vindt men, werd GODIZO opgevolgd door DIRK BAVO, die in 1017 en 1018 door DIRK III van Holland van daar verdreven is. Hij was opvolger van GODIZO en derhalve moet deze reeds vroeger gestorven of gedood zijn. In de verhalen der geschiedenis van BALDERIK en ADELA worden het jaar noch de omstandigheden van GODIZO's dood vermeld, alleen leest men, dat hij nog geleefd heeft ten tijde van bisschop ADELBOLD van Utrecht.

Toen GODIZO stierf liet hij slechts dochters na, die nog te jong waren om gehuwd te zijn, een van deze, wij hebben haar reeds genoemd, IRMENTRUDIS, zal later getrouwd zijn met een Zoon van HERMAN die men in 1036 vermeld vind als graaf van de streek waarin Eitera lag, dat zal zijn het graafschap van Upgoie, Rodengoie, ook het Utrechtsche graafschap geheten.

Men had Utrechtsche graven en burggraven. Beiden waren personen van verschillend ambt en aanzien. Het burggraafschap van Utrecht strekte zich uit in Utrecht omstreeks de tegenwoordige Vischmarkt.

Als Utrechtsche graven worden op eene lijst de Utrechtsche graven en burggraven bij HEDA blz. 164 vermeld ROBERTUS in 1050, GERARDUS in 1120, THEODERICUS in 1129, WILHELMUS zonder jaar en eindelijk HENRICUS de Cuyk in 1170. Daar THEODERICUS zich noemt graaf van Goie zal er wel geen twijfel bestaan of dat Goie was het Utrechtsche graafschap en was bovengemelde ROBERTUS dezelfde persoon als RUPERTUS die gehuwd was met IRMENTRUDIS, dochter van GODIZO.

Wij hebben vroeger niet gelet op het onderscheid tusschen Utrechtsche graven en burggraven, maar op het voetspoor van anderen beiden verward. Uit de lijst blijkt echter, dat zij wel degelijk onderscheiden waren.

In het *Chronicum de Trajecto ejusque Principatu*, uitgegeven door MATHAEUS en te vinden in het negende deel zijner *Analecta*, vindt men een lijst die zou zijn opgemaakt tijdens bisschop BOUDEWIJN van Holland (1170—1196). Daarop komt voor dat de graaf van Zutphen van den bisschop in leen had Zutphen en Gooiland,

en graaf ROETHEM in Veluwe de Veluwe, en dat de Veluwe van dien op den hertog van Brabant en vervolgens als onderleen aan Gelre gekomen is. Veel is zeker op dergelijke aantekeningen niet te vertrouwen. Hier zij deze vermeld, omdat wij weldra een geslacht RODE of ROTHEM zullen ontmoeten. Op de Veluwe is geen slot of plaats RODE of ROTHEM te vinden. Zeker heeft men hier dus met een slordige aantekening te doen, of zij geheel onjuist is staat te bezien. Blijkbaar is de thans aanwezige lijst een gebrekkige, waarin niet altijd rekenschap is gehouden met plaats gehad hebbende veranderingen.

Den 23 Augustus 1046 gaf Keizer HENDRIK III aan den bisschop van Utrecht Deventer en het land Zutphen. De bisschop stelde over Zutphen RUPERTUS aan tot graaf.

In dat graafschap lag intusschen de heerlijkheid Zutphen, het eigendom van GODESCALK en ADELHEID wier voorzaten ook het grafelijk gebied in dat deel der IJsselgou bezeten hadden. Ten gevolge dezer scheiding ontstonden tusschen den bisschop en de heeren van Zutphen twisten, die in 1059 door bisschop WILLEM werden bijgelegd.

De verzoeningsacte is mede onderteekend door graaf RUPERTUS. In 1082 werd diens zoon HERMAN abt van St. Pantaleon en daar hij uitdrukkelijk graaf van Zutphen genoemd wordt, schijnt hij zijn vader te hebben opgevolgd. RUPERTUS teekende aan de zijde van GODESCALK, en HERMAN terstond na den advocaat des bisschops THEODERICUS, aan den kant van dezen. Het blijkt nergens, dat GODESCALK graaf van Zutphen was,

zijn zoon OTTO was dat waarschijnlijk in 1064, zoodat HERMAN toen reeds geestelijke zal geweest zijn.

Behalve HERMAN hadden RUPERTUS en IRMENTRUDIS nog twee kinderen nagelaten.

IRMENGARDIS, hunne dochter, heeft een briefgegeven omtrent het jaar 1082, waarin zij hare broeders HERMAN en RUPERTUS vermeldt en een neef RUPERTUS, zoon van haar broeder RUPERTUS. Tusschen 1079 en 1089 had IRMENGARDIS bezittingen te Rees, Emmerik, Stralen, Wees en Oberwinter.

Beiden, IRMENTRUDIS en IRMENGARDIS worden in een brief van Paus ADRIAAN IV van 30 Augustus 1159 onderscheiden en IRMENTRUDIS gravin genoemd. Gravin IRMENGARDIS, was wel eene andere persoon dan IRMENGARDIS, nicht van Keizer HENDRIK III, die van hem 15 Februari 1041 verkreeg Herve, Vaals, Epen en Valkenburg in Luikergou. Wat den leeftijd betreft zouden beiden zusters kunnen geweest zijn, maar GODIZO noch zijne vrouw stonden in zulke nauwe bloedverwantschap tot Keizer HENDRIK III, dat hunne dochters door dezen nicht kon genoemd worden, zij was geen broeders noch zusters noch tantes dochter²⁾.

In een brief van 29 juli 1075 worden goederen te Valkenburg, Munznic, Gummenich, Epene en Wilere, gelegen in Akenergou, die afkomstig waren van IRMENTRUDIS door aartsbisschop ANNO II van Keulen toegevoezen aan de collegiaalkerk Maria ad Gradus te Keulen.

Heeft men hier te doen met eenige der goederen door Koning HENDRIK aan zijne nicht geschonken? Wij zullen op Valkenburg en de goederen in de buurt

dier plaats later terugkomen. Thans eischt de regelmaat de behandeling van de onderstelling door VAN SPAEN gemaakt, dat familieverwantschap schijnt te bestaan tusschen de heeren van Zutphen en graaf RUPERTUS.

De vader van den eersten RUPERTUS heette HERMAN. Een zoon van paltsgraaf Ezo droeg dien naam. Deze HERMAN is bisschop van Keulen geweest en stichtte aldaar de abdij van St. Pantaleon waarover in 1082 HERMAN, Zoon van RUPERTUS, abt werd. Bisschop HERMAN is zeker niet geweest Utrechtsch graaf noch vader van RUPERTUS. Mogelijk was RUPERTUS' vader echter HERMAN II graaf in Roergou en paltsgraaf na zijn broeder HENDRIK. Beiden en nog een derde zoon KOENRAAD, die hertog van Carinthië geweest is, waren zoons van HEZELIN, graaf in Zulpichgou, die gehuwd geweest is met eene bloedverwant van Koning HENDRIK III. Op deze wijze kan IRMENGARDIS door den Keizer nicht genoemd zijn, als zuster van IRMENTRUDIS echtgenoot van HERMANS Zoon, HETZELS kleinzoon, RUPERTUS. Van HERMAN, HETZELS Zoon, zijn echter geen zonen bekend dan HERMAN graaf van Stahleck en zekeren HENDRIK. Evenwel is het niet onmogelijk dat hij nog een zoon gehad heeft.

De betrekking van RUPERTUS op Zutphen is duidelijk wanneer RUPERTUS was een kleinzoon van paltsgraaf HETZEL, daar ADELHEID echtgenoot van GODESCALK, vrouw van Zutphen, geweest is eene dochter van LUDOLF Zoon van Ezo en MACHTELD, dochter van OTTO, heer en graaf van Zutphen *).

VAN SPAEN schijnt er aan gedacht te hebben, dat IRMENTRUDIS, dochter van GODIZO, gehuwd is geweest met KOERAAD, den beweerden Zoon van BALDERIK. Men

kan dat vermoeden uit de geslachtstafel in het Eerste Deel zijner voortreffelijke *Inleiding*. Intusschen valt het zeer te betwijfelen of BALDERIK wel een zoon heeft nagelaten.

Toch wordt in dezen tijd melding gemaakt van een KOENRAAD graaf van Leksmond, die gehuwd geweest is met ADELHEID dochter van RUDOLF van Achalm en ADELHEID van Wulfelingen. Zoons van dien KOENRAAD worden gesteld: bisschop BURCHARD van Utrecht, BERTHOLD, CUNO, OTTO en WERNHER graaf van Groeningen stichter van het klooster Breitenau in Hessen.

HEDA zegt, dat hij niets betreffende BURCHARDS afkomst gevonden heeft ⁵⁾. Uit geen der brieven van dien praelaat afkomstig blijkt, dat hij bezittingen had in of bij Leksmonde.

Legisgemunde wordt de plaats genoemd, en daardoor is het twijfelachtig of men aan Leksmonde in Zuid-Holland of aan Lakemond in de Betuwe te denken heeft.

In 1108 besliste BURCHARD, bisschop van Utrecht een geschil 't welk tusschen de congregaties van St. Maarten en St. Bonifacius te Utrecht bestond met ARNOLD van Rothe en HENDRIK van Cuik en hunne mede-erfgenamen over een landgoed tusschen Lek en Linge. Beide genoemde heeren waren toen overleden, en HENDRIKS weduwe ALVERADIS trad tegen de congregaties op.

ALEID dochter van HENDRIK I van Cuik en deze ALVERADIS, was gehuwd met ARNOLD de Rothe, maar de in het proces genoemde was haar schoonzoon niet. Een ARNOLD de Rothe komt met zijn broeder GIJSBERT

in 1121 voor als getuige van GONDEBOLD, in een brief over de kerk te Warnsfeld, en met een anderen broeder RUTGER in 1122 als getuige van Keizer HENDRIK. Getuige van dien Keizer en denzelfden Bisschop in 1113. Men weet van hem, dat hij gewelddadig is om het leven gebracht en dat hij zoowel als zijne vrouw in 1133 overleden waren, want zijne dochter HEDWIG stond toen onder voogdij van hare ooms HERMAN VAN CUIK en GODFRIED van Cuik, graaf van Arensberg. De betrekking die de jonge ARNOLD had op het kwartier van Zutphen schijnt te duiden op verwantschap met RUPERTUS die graaf van Zutphen geweest is. Hij was getuige te Warnsfeld en bezat goederen aan de Linge.

De ARNOLD de Rothe voor wiens erfgenamen ALVERADIS optrad, schijnt dezelfde afkomst gehad te hebben als haar man HENDRIK van Cuik. Het is mogelijk dat HENDRIK van Cuik geweest is een broeder van HERMAN graaf van Stahleck.

Volgens DIVAEUS is HERMAN, vader van HENDRIK, overleden in 1068. Maar HERMAN vader van RUPERTUS werd in 1050 reeds door dezen opgevolgd en paltsgraaf HERMAN is overleden in 1058. HENDRIK I van Cuik is overleden in 1096, zoodat hij geboren zijnde in 1036 toen 60 jaar oud was. Aannemende dat zijne weduwe in 1108 dien leeftijd had bereikt, was zij geboren in 1048 en alzoo twaalf jaar jonger dan haar man, 't geen volstrekt niet ongelooftelijk is ⁶⁾.

Als burggraven van Utrecht worden vermeld ARNOLD in 1126 gehuwd met MACHTELD van der Burch, die burggravin was in 1131, dan volgt hun zoon OTTO in 1145 en 1155, waarna DIEDERIK en zijn broeder GEROLF.

VOOR ARNOLD vindt men als burggraven FRANCO en zijn broeder WULFHARD.

Een ARNOLD de Rotha is getuige in 1123 en 1125 en men zou dezen voor burggraaf van Utrecht en vader van HEILWEG kunnen houden, ware het niet, dat de moeder van deze ALEID genoemd wordt, en burggraaf ARNOLD bij zijne vrouw MECHTELD een zoon, OTTO geheten, heeft nagelaten. De heeren van Rothem of Rossem zijn derhalve wel niet gesproten uit RUPERTUS zoon van HERMAN, al schijnt Cuik en dit huis Zutphen met de gemelde heeren van Rothem of Rossem van een stamvader afgeleid te moeten worden 7).

GODIZO had meer dochters dan IRMENTRUDIS en het is, gelijk boven is aangemerkt, zeer waarschijnlijk dat RICHIZO graaf van Hengsibach, met zijn zoon GODFRIED vermeld in een charter van Keulen in 1074, een zoon was van eene andere dochter.

HERMAN (niet ANNO gelijk VAN SPAEN heeft *Inl.* I, bl. 155) aartsbisschop van Keulen tusschen 1035 en 1048, broeder van Koningin RICHIZA, zoon van paltsgraaf Ezo, bezat erfgoederen te Elisena, Wissa, Unkela, Elicka, Vlammersheim en Hengsibach, hetwelk zijn verwantschap met GODIZO's vader bevestigt. Men vindt dat MARGRIET gravin van Hostade, met hare zoons afstand doet van al haar recht op Hengsibach ten behoeve van graaf WILLEM IV van Gulik in het jaar 1242. Maar het schijnt, dat zulks nog aan zwarigheden onderworpen is geweest, want KOENRAAD, aartsbisschop van Keulen, had, als graaf van Hostade, verschil met den graaf van Gulik over verscheidene punten en bij uitspraak van het jaar 1254 door de proosten van

St. Severinus, der Apostelen en van Soest, werd verstaan, dat de sloten Nideggen en Hengsibach een allodiaal en ligia castra van den aartsbisschop waren, en dat de graaf den in den ban gedanen JOHAN van Aldendorf en zijne zoons, onrechtvaardig in het bezit van het slot Hengsibach gehandhaafd had.

De eerste graaf van Hostade, Hoogstaden of Hoogstede die wij in oorkonde aantreffen is GERARD 18 Februari 1080. Het laatst vinden wij hem in 1096. Hij wordt gesteld vader van ALVERADIS, die in 1108 weduwe was van HENDRIK van Cuik. ALVERDIS kleindochter zijnde van GODIZO, kan dit geen beletsel geweest zijn van een huwelijk met HENDRIK van Cuik daar deze GODIZO niet in den bloede bestond. Zij zou hem land tusschen Lek en Linge aangebracht kunnen hebben, ware het niet, dat ALVERADIS handelt voor de erfgenamen en bloedverwanten van haar overleden man en niet voor zich zelve. Het waarschijnlijkst is derhalve, dat CUIK en ROTHEM beiden verwant waren aan den Utrechtschen graaf HERMAN, en dat een deel der bezittingen van dezen, na het uitsterven van zijne familie teruggekomen is aan zijn geslacht. Op die wijze zal dan ook HENDRIK II van Cuik, kleinzoon van ALVERADIS, graaf van Utrecht geworden zijn.

